

* DE S&I IN BEELD

De afkorting S&I is binnen de dagelijkse gang van zaken in de vereniging een zeer vertrouwde. Echter wellicht niet voor een ieder. Het is de afkorting van "Commissie Studie en Inventarisatie".

Wat is zo'n commissie en wat doet zij? Wij hopen U over hun werk, en hun huidige krachttoer - het actualiseren van de inventarisatiekaart - nader te informeren, met dia's en een toelichting door de heer M.D. van Wensveen (zie ook blz. 3).

* OORKONDEN

Deze avond is per traditie het moment waarop één of meer oorkonden worden uitgereikt als blijk van waardering voor de bijzondere inspanning welke eigenaren zich getroosten om hun bezit - hun historisch waardevolle pand - in goede en oorspronkelijke staat te houden.

Aan wie dit jaar een dergelijke oorkonde, met bijbehorend gevelschildje, zal worden uitgereikt, is op het moment van schrijven nog onbekend.

De heer J.C.A. Kooijman, voorzitter van de restauratiestichting Berg en Broek, hebben wij bereid gevonden de uitreiking te verrichten.

* FILM -- HET RESTAUREREN

Een historisch pand in goede staat houden vraagt naast financiële inspanningen en goede wil ook vakkennis van degenen die onderhoud en/of restauratie daadwerkelijk moeten uitvoeren.

Vakmanschap is nog steeds meesterschap. Dit geldt de timmerman, de metselaar, de stucadoor, loodgieter en al die anderen die hun bijdrage leveren.

De basis van hun vak leren zij op school. De kneepjes van het vak moeten zij er bij leren, op het werk en op de specialiserende vakopleiding.

Hoe dit in zijn werk gaat hopen wij u door middel van een 30 minuten durende film over het RESTAURATIEAMBACHT nader uit de doeken te kunnen doen.

I N H O U D :

PRAATJE bij een PLAATJE	2
Wat is de commissie S&I en wat doet zij?	3
Sfeer in Schiebroek	3
Oude Adriaan	3
Restauratie Strekkade op gang	4
De restauratie v/h witte huisje bij brug	5

STICHTING BERG EN BROEK

Restauratie Strekkade 25-26:

zie de pagina's 4 - 7

UITNODIGING

U wordt van harte uitgenodigd voor de

OPENBARE AVOND

maandag 17 november a.s.

Restaurant LOMMERRIJK
Straatweg 99
Rotterdam-Hillegersberg

* Aanvang 20.00 uur *

Programma:

20.00	Opening
20.10	De 'S&I' in beeld
21.15	Uitreiking oorkonden
21.25	Pauze (met dia's uit de wijk)
22.00	Film Het Restauratieambacht
22.30	Discussie
22.45	Einde

Papierindustrie aan de Strekkade	6
Pompen of verzuipen (III)	8
Kleiweg 373-375 hersteld	11
101 jaar Kerkstraat	12
De Dorpsapotheek	15
Bouwen in de Bergse Dorpsstraat	15
Brandaris uitgeschenen?	16
Colofon	16



PRAATJE bij een PLAATJE * *

Onze fotograaf stond met zijn lijvige "kiekkast" ongeveer op de plek waar nu de Juliana van Stolberglaan begint; met zijn rug naar het westen. Een interessant plaatje van een volkomen verdwenen stukje oud-Hillegersberg. De molen - links op de foto - is de verdwenen oliemolen "De Koot" aan de Kootsekade. Die is in de periode 1905 - 1910 zorgvuldig afgebroken en weer opgebouwd in de gemeente Echt in Limburg. Vijf en twintig spoorwagens waren nodig om het gevaarte te vervoeren. De nieuwe naam werd heel toepasselijk "Nooit Gedacht". Helaas, de molen brandde af tijdens de Echtse Kermis in 1934. Het was de hoogste molen van Limburg.

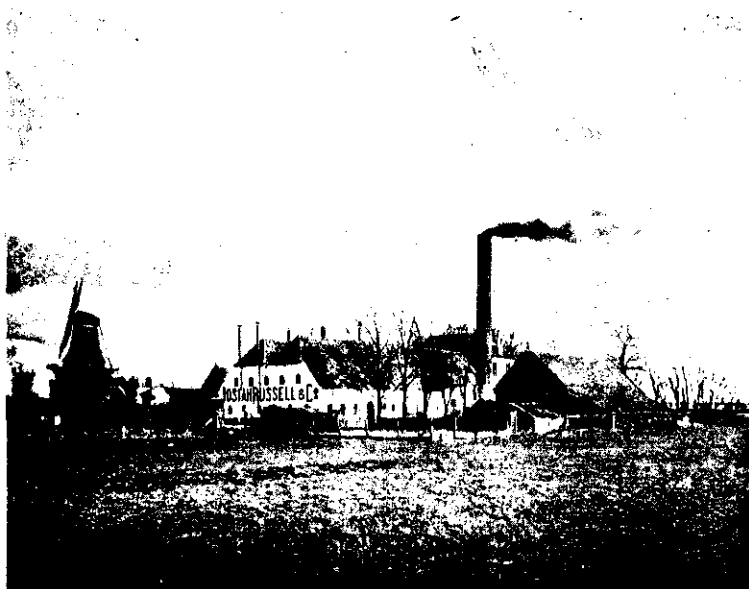
De fabriek van Josiah Russel & Co. heeft bestaan tot in de dertiger jaren. Sinds 1906 ingeschreven bij de Kamer van Koophandel in Rotterdam. Ongeveer op die plek bevindt zich nu de groothandel in gereedschappen Fa. Eyle en Ruygers.

In diezelfde hoek stond ook het deftige "Huize Oranjeoord" dat ook al onder de slopershamer viel. Het is nog juist zichtbaar achter de rokende schoorsteen.

Een vergeten hoekje. Wel aardig om er eens rond te neuzen.

Leen Kok

JOSIAH RUSSELL & CO
LONDEN EN ROTTERDAM (HILLEGERSBERG)



Fabrikanten van Soda Water, Ginger Ale, alle
soorten Limonades en Vruchten Sorbets

WAT IS DE COMMISSIE 'S & I' EN WAT DOET ZIJ ?

U weet waarschijnlijk dat de vereniging zodanig is gestructureerd dat een ieder die mee wil doen aan het 'dagelijkse werk' van de VSW dit kan doen. Daartoe zijn een aantal commissies ingesteld die bepaalde aspecten, onze vereniging betreffende, nader beschouwen, daaraan werken, onderzoek doen, en vervolgens daarover aan het bestuur adviseren.

Wij kennen bijvoorbeeld een specialis- tische Financiële Commissie, die o.a. de boeken controleert en verslag uitbrengt aan de ledenvergadering. Enige tijd terug kenden wij de 'Waakhond'-commissie, die negatieve ontwikkelingen signaleerde en rapporteerde aan het bestuur.

Daarnaast zijn er commissies die inhoudelijk hun werk doen, zoals de Commissie Bergse Plassen en de Commissie S&I. De laatste is ontstaan uit afzonderlijke commissies studie en inventarisatie; die werkten echter zó vaak samen, dat de koppeling vanzelf ontstond.

Alhoewel een echte taakomschrijving nooit is opgesteld, lijkt deze vanzelfsprekend: het doen van studie en onderzoek naar ontstaan en ontwikkeling van de wijk, het inventariseren van de historische gebouwen en het onderbouwen van de opgestelde inventarisatiekaart, en het up-to-date houden daarvan.

De 'kaart' was een momentopname van onze wijk in de tijd van het ontstaan van de VSW in 1977. Er is daarna veel gebeurd: gelukkig zou men zeggen, want een maatschappij moet leven; stilstand sec is geen goede zaak. Helaas betekent voor-

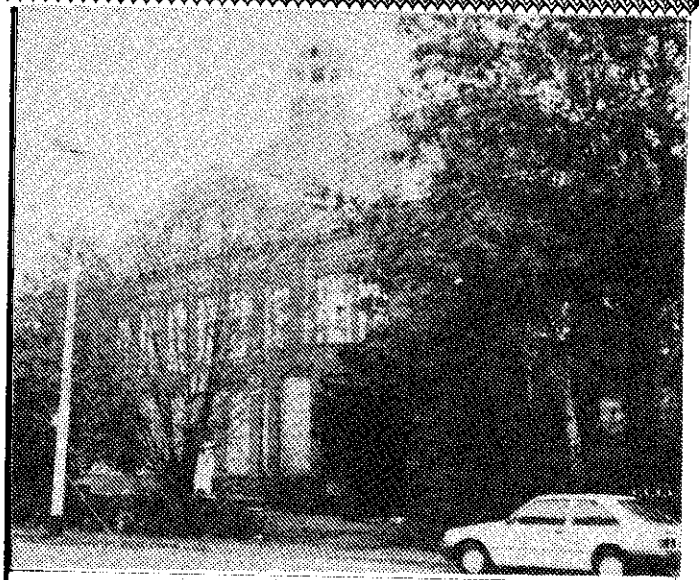
uitgang echter ook soms het verdwijnen van ons dierbare gebouwen, zoals Lommer- rijk en de huisjes aan de Bergse Dorps- straat. De VSW zet haar beste beentje voor, doch soms zijn ontwikkelingen niet tegen te houden.

Soms worden oude pandjes "mooi" gemaakt, ingrijpend "opgeknapt", waarbij het histo- risch karakter zodanig wordt aangetast, dat kwaliteiten die de VSW er aan toe- kende werdwenen zijn. Voorlichting en vroegtijdig advies kan ook hier een taak zijn!

Daarnaast zijn er veranderingen te con- stateren in de wijze waarop wij over his- torie en ons gebouwd bezit denken. Om- gaan met monumenten moet een levende zaak blijven! Zo komen bijvoorbeeld de "jonge" monumenten thans sterk in de in- teressesfeer.

Al met al redenen genoeg onze 10 jaar oude historische kwaliteitenkaart kri- tisch te bezien en te herzien. Een moei- lijk en tijdrovend werk dat op dit moment de volle aandacht heeft van onze commis- sie S&I. Zij hoopt U op deze avond meer duidelijkheid over haar moeilijke taak te verschaffen.

HERFSTSFEER, in wijkverdicht *Schiebroek*.
(aan de Donkersingel; op de achtergrond
vaag de nieuwe huizen aan het Wiardapad)



IS DE SYMBOLIEK VAN DEZE FOTO TOEKOMST?
Achter de duidelijke begroeiing lijkt het
gebouw van de 'Oude Adriaan' in nevelen
te verdwijnen. Dichtgespijkerd, ingegooid,
kale kop (van koper beroofd). De Raads-
commissie weet er ook geen raad meer op.



RESTAURATIE STREKKADE 25/26 OP GANG

Goed nieuws uit de hoek van de Stichting Berg en Broek. Na het eerste wapenfeit - het kopen van de ruïne aan de Strekkade 25/26 vlak voor de slopershamer omhoog zou gaan - is de tweede fase vrijwel rond. Het inderhaast opgetrokken hek rondom de bouwval kan binnenkort open: de restauratie kan beginnen.

Een deskundige bouwcommissie heeft de herstelplannen voor het casco ernstig bestudeerd en bijgeschaafd, waar nodig. De herstelplannen, die acht weken voor het casco zullen vergen, zien er puntgaaf uit. Goed vrijwilligerswerk van een groepje Bergenaren, dat er heel wat uren in heeft gestoken om met architect en aannemer tot volstrekt aanvaardbare oplossingen te komen. En dat leidde er weer toe dat het algemeen bestuur van de Stichting Berg en Broek op 30 september j.l. het werk kon gunnen aan de firma Morée.

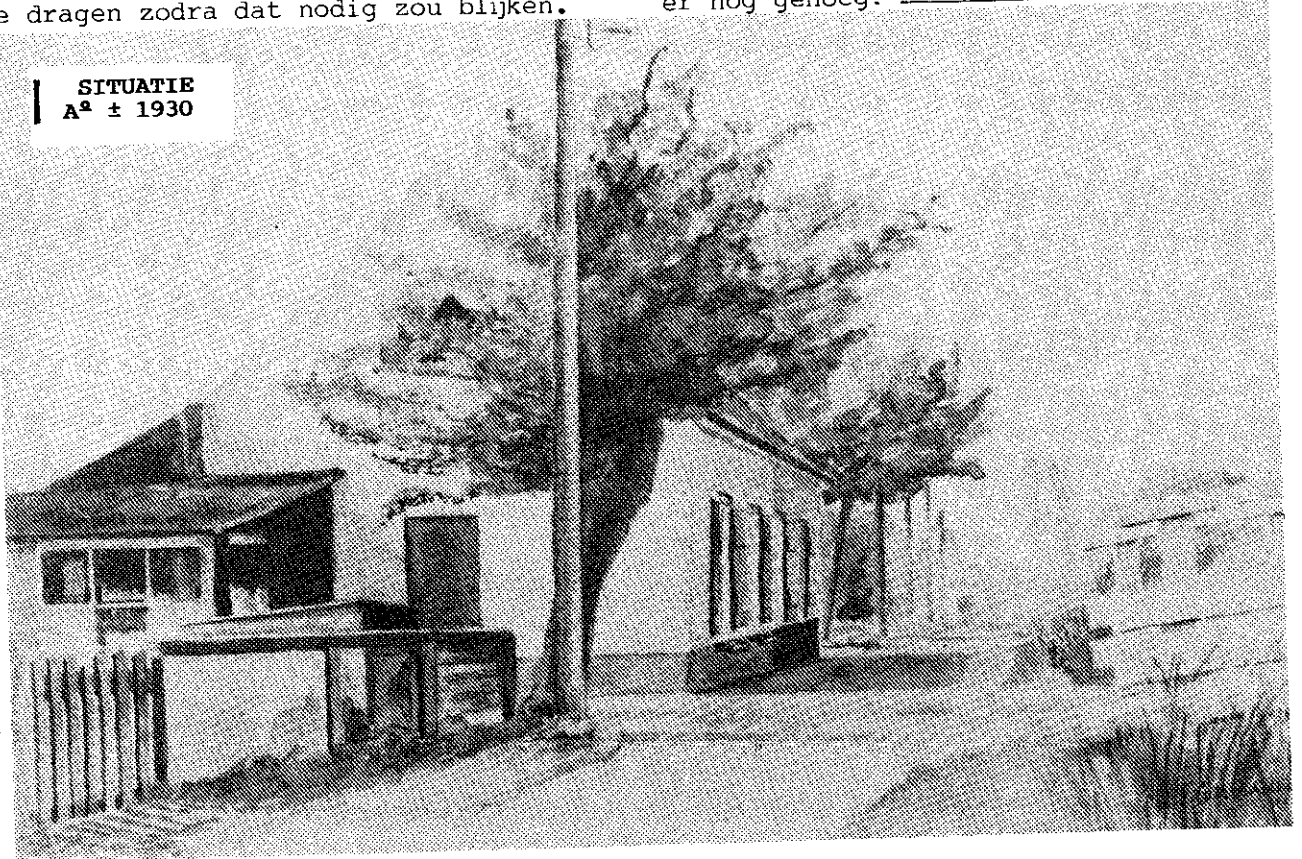
Om aan de nodige financiële ruggesteun te komen had de Stichting twee stappen ondernomen: de RABO-bank bleek bereid een bouwcrediet voor te financieren en Hillegersberg werd de mogelijkheid geboden om via giften of via een optielening bij te dragen zodra dat nodig zou blijken.

Het is bemoedigend te zien hoe goed die optie-leningen lopen! Aan giften en toezeggingen kan de Stichting nu over ruim f 30.000,- beschikken en hierdoor zijn de financiële zorgen duidelijk minder dan bij het begin van het koop-avontuur.

De bouwval aan de Strekkade ligt op een aantrekkelijke plek aan de Voorplas. De berichten dat het herstel in oorspronkelijke, negentiende eeuwse stijl - aan de buitenkant althans - in aantocht is heeft al enkele serieuze kopers op het spoor van de Stichting gezet. De vraagprijs voor het herstelde casco is op f 185.000,- bepaald: de aanbieding van het pand aan de gemeente Rotterdam - een formaliteit, omdat het te elfder ure van de gemeente werd overgenomen en deze aanbieding in de overeenkomst werd opgenomen - zal vermoedelijk een "nee, dank U wel" opleveren. En dan heeft de Stichting haar handen vrij om met de kandidaat-kopers te gaan onderhandelen.

Al met al ziet de toekomst er zonnig uit. De pandjes aan de Strekkade hebben ruim anderhalf jaar lang de Stichting-gemoederen danig bezig gehouden en dat blijft nog even zo. Daarna komt tijd en aandacht vrij voor andere bedreigde punten in het Hillegersbergse - en die zijn er nog genoeg!

SITUATIE
A² ± 1930





DE RESTAURATIE VAN HET WITTE HUISJE AAN DE STREKKADE BIJ DE BRUG

Nu - na jaren - een begin gemaakt is met de restauratie van dit voor Hillegersberg zo opvallend en uniek pandje - zo vlakbij de eerste brug over de Strekvaart - kan een korte toelichting op dat restaureren de aandacht opleveren die het waard is.

De restauratie begint met het inbrengen van een paalfundering. Van acht stuks palen binnen de bestaande muren. De palen worden trillingsarm de grond in geheid. Dit om te voorkomen dat door de trilling van de grond de bestaande muren nog verder uit hun verband raken. Over deze palen heen worden dwarsbalken van gewapend beton gelegd, die met hun uiteinden in de voor- en achtergevel steken. Iets daarboven worden dan langs deze gevels betonbalken gestort, die één geheel gaan vormen met de gevels. Met de te storten balken langs de topgevels levert het een stijve ring van balken op.

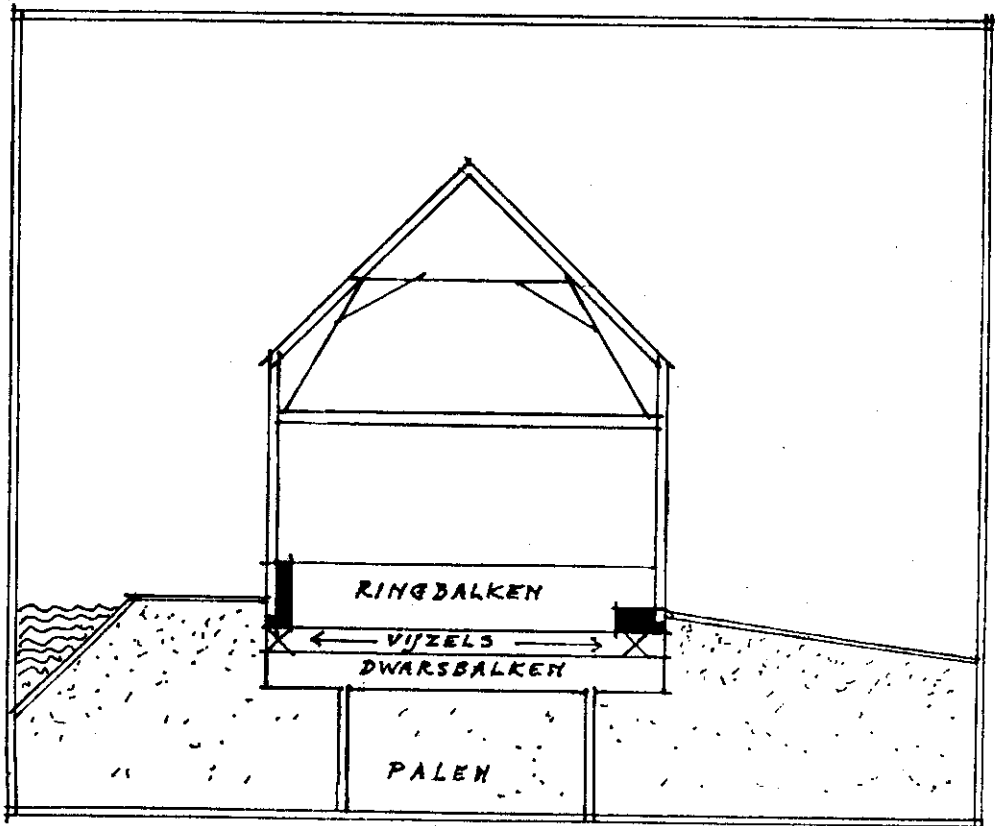
Deze ring moet worden opgetild om de er op staande muren weer recht of wel horizontale krijgen. Dat gebeurt door op de uiteinden van de vier dwarsbalken vijzels te plaatsen en deze vijzels tegen de onderkant van de ringbalk hun kracht te doen uitoefenen in opwaartse richting. Door vooraf voorzieningen te treffen dat de hele ring met opstaande muren los kan komen van de onderliggende toestand, en loszittende bovendelen door de beweging niet zullen gaan verschuiven, kan het hele bouwblokje er weer "netjes" recht bij komen te staan.

De toepassing van vijzels geeft mogelijkheden om het proces van omhoogtillen

overall gelijkmatig te doen verlopen.

Na dit rechtzetten worden binnen vloeren en spouwmuren aangebracht en de kap opnieuw "beschoten" en "gedekt". Het laatste houdt in dat het dak voorzien wordt van isolerende dakplaten waarop de oude pannen weer worden teruggelegd. Aan de achterzijde van het bouwblokje wordt gelijktijdig een uitbouw aangebracht met een dakkapel in het bestaande dak.

Restauratie van kozijnen en metselwerk vindt rondom plaats. De aansluitingen van electra en water (aan- en afvoer) worden weer in gereedheid gebracht. De rest wordt overgelaten aan de toekomstige



ge eigenaar-bewoner. Dat zal zich voor het grootste gedeelte binnen voltrekken, en zich daardoor onttrekken aan de voorbijgangers. Maar in het voorbijgaan - of in het verderweg zien liggen naast de brug - zal het kunnen worden ervaren als een stukje uniek dorpsgezicht - wat behouden bleef. **Gelukkig.**



PAPIERINDUSTRIE AAN DE STREKKADE

Zeker nu 'Berg en Broek' de restauratie van Strekkade 25-26 ter hand heeft genomen, is het goed te weten wat we nu eigenlijk onder handen hebben. Oude huisjes die er, althans een jaar of tien geleden, lieflijk bij stonden - dat wel, maar verder? Wat weten we over hun verleden?

In de achttiende eeuw ontstaat in Engeland de 'industriële revolutie'. De stoommachine van James Watt en zo; u weet dat nog wel (van school).

Aan ons land gaat die revolutie nog een eeuw voorbij. Voornamelijk omdat we de handen vol hebben aan onze landbouw en veeteelt, handel en scheepvaart. En ook omdat onze betrekkelijk kleine steden minder uitdagen tot de relatief groot-schalige productie die door de stoomma-chine mogelijk gemaakt wordt.

En ook: we leven van de wind! Al honderden jaren weten we windmolens te gebruiken voor het uitmalen van polderwater en voor het malen van graan. Als variatie op de graanmolen bedenken we dat we ook onze handelswaar in een molen tot een beter product kunnen malen: specerijen- en snuifmolens. En de molen verder ont-wikkelend: oliemolens, houtzaagmolens, wat niet al. Er ontstaat een hele 'in-dustrie', gebaseerd op de wind. Tamelijk kleinschalig, meestal slechts van regio-nale betekenis, maar toch: industrie.

De op molens gebaseerde industrie is al ontstaan voordat de industriële revolu-tie uitbrak, maar in grote aantallen zijn de industriemolens toch tijdens die revo-lutie gebouwd: het tweede deel van de achttiende en het eerste deel van de ne-gentiende eeuw. De geest van het fabri-keursschap waart dus ook in ons land wel degelijk rond!

Ook de papiermolen wordt uitgevonden; eind 16^e eeuw verschijnen de eersten.

Lompen worden mechanisch in veel water vervezeld, vroeger door urenlang stam-pen, later door vermalen. Een laag 'brei' wordt eerst tussen vilt en uit-eindelijk in de lucht gedroogd.

In de Hollanden zijn de centra van pa-pierfabricage te vinden in de Zaanstreek en rond Waddinxveen. Amsterdam is het centrum van de internationale papierhan-del. In Waddinxveen wordt de eerste pa-piermolen in 1694 gebouwd en begin 1700 volgen de overige. Er wordt alleen 'grauw' papier gemaakt, wat weinig eisen stelt aan de grondstoffen. Rotterdam is

een regionale handelsplaats voor dit soort papier.

In Hillegersberg bestonden al sinds eeu-wen de watermolens Broecks Molen (bij het Berg- en Broekse Verlaat, later 'De Uil' A² 1671) en Berchs Molen (nu de Prinsen-molen), en de Berchse Coremolen (nu de Vier Winden). In 1756 komt de Korenbloem (een graanmolen, aan de Molenwerf) er bij, in 1776 de oliemolen De Koot en de huidige Vier Winden (na de grote brand van Terbregge in dat jaar) - enzovoorts zou je kunnen zeggen.

Frederik Herpst, in 1741 in Hillegers-berg geboren en van beroep timmerman-mo-lenmaker, zal er bij zijn geweest, zoals hij ook het ontstaan van de Voorplas heeft kunnen volgen (ontvening). Op 30 mei 1778 koopt hij, samen met **Cornelis van der Poot** een stukje aangedamd land en water in de Berg en Broekpolder aan de Strekkade voor de bouw van een pa-piermolen 'DE VRIENDSCHAP', die in 1779 klaar komt. De eigenlijke molen stond precies waar nu de villa Strekkade 31 staat, of iets oostelijker.

Het hele gebouwencomplex bestond uit de molen zelf, het werkhuis, de hang-, touw- en lompen-schuren en twee knechts-woningen. **Deze zouden het huidige Strek-kade 25-26 moeten zijn. *)**

De beide eigenaars van 'De Vriendschap' zijn geen ervaren papierfabrikeurs. Men haalt vakkundige werklieden uit Waddinx-veen. Ook beschikt men aanvankelijk over onvoldoende geld. Maar men boert kenne-lijk goed; de compagnons blijven eigenaars tot hun dood (van der Poot onbekend; rond 1800? Herpst op 29 januari 1834).

Het zal niet zo gek bekeken zijn geweest om in Hillegersberg een papiermolen te beginnen.....

*) De huur bedroeg in 1834 25 cts resp. 50 cts per week; omstreeks 1975 was die gestegen tot f50,- resp. f51,50 (meer vanwege de moestuin) per maand. Hoogst merkwaardig is dat de tussenliggende huis-jes Strekkade 29-30 veel jonger zouden zijn, hoewel ze verdacht veel op 25-26 lijken. Zou met de twee woningen twee panden (met elk twee woningen) zijn bedoeld? Dat klopt niet met de opgegeven huren, en ze komen niet voor op een kaart van ± 1830. ➤



Zo stond de pas ontstane Voorplas garant voor een onbelemmerde wind, terwijl via de Rotte en de Strekvaart de grondstoffen uit Rotterdam en Vlaardingen konden komen, en de afzet naar de afnemers (kleine winkeliers en fabrikanten in Rotterdam) kon gaan. Ook kan (onbewust?) hebben meegespeeld dat er door de afloop van de ontveningen (en de onmogelijkheid van landbouw of veeteelt op de ontstane plasbodem) voldoende en goedkoop handvolk was te vinden.

Bovendien is er in Rotterdam zelf geen papiermolen; er komt echter wel concurrentie van de tweede papiermolen aan de Strekkade ('Het Lam' A² 1793), van één in Delfshaven ('De Goede Verwachting') en gedurende een paar jaar van één aan de westkant van het huidige Kralingse Bos ('De Posthoorn').

Op 'De Vriendschap' is werk voor 10 man. Er wordt met de hand goedkoop pakpapier gemaakt (vandaar de genoemde klantenkring), in de kleuren grijs, grijsblauw en bruin. Vel voor vel wordt het papier geschept uit de twee kuipen, die de molen heeft. De productie heeft wel naar techniek, maar zeker niet naar kwaliteit te maken met wat we tegenwoordig 'Oud-Hollands geschept papier' noemen!

De productie is vrij veel: per jaar per kuip 2000 riem, dat is met beide kuipen in totaal een miljoen vel per jaar. Er ging, met de productie van drie molens, in Rotterdam toch wel wat om!

Na het overlijden van de beide bouwers blijft 'De Vriendschap' door vererving in eigendom van verschillende familieleden, maar in 1844 volgt een publieke veiling, waarbij de koopman J.I. Claus eigenaar wordt, die al overlijdt in 1846. De molen is in een slechte staat van onderhoud geraakt. Misschien was het wel een geluk dat deze op 15 April 1847 geheel afbrandde.

De weduwe Johanna Frederica Claus-Zevenhuijzen zorgt voor de wederopbouw, samen met haar schoonzoon koopman Cornelis van Gilse van der Pals, van de Schiekade. Zijn broer Hendrik trouwt met de andere dochter en zo komen de broers ook aan de molen. Na het overlijden van Hendrik (1873) wordt zijn zoon, ook al een Cornelis, mede-eigenaar, en oom en neef kopen in 1874 de 'Feniks' (zoals 'Het Lam' heet, na de wederopbouw na de brand van 1826). Het bedrijf wordt nu met beide molens voortgezet, maar op 17 november 1881 brandt de Feniks af door het warmlopen van het bovenijzer. En op dinsdag 13 juni 1882 gaat door blikseminslag ook nog De Vriendschap in vlammen op.

De molens worden niet wéér herbouwd: ook in ons land overwint de mechanische kracht. De stoommachine is in een eeuw sterk verbeterd, de benzine- en de electromotor zijn uitgevonden (maar op dat moment nog niet nuttig of in grote mate toepasbaar) en er is kapitaal vergaard (over de ruggen van de arbeiders) en inzicht verworven om werkelijk grote bedrijven op te zetten. Een tijdperk nadert zijn einde, een ander begint.



'VRIENDSCHAP' - 'FENIKS' naar J. Leonard ± 1880.

De gespaard gebleven arbeiderswoningjes aan de Strekkade: 25-26, 29-30 en 46-48 blijven nog even in het bezit van de familie van Gilse van der Pals, maar worden op 28 februari 1896 aan de bekende spekslager Dirk van Wensveen verkocht. Ze worden verhuurd aan achtereenvolgens vele families van meer of mindere plaatselijke bekendheid; raken geheel buiten de normen van enigszins modern wooncomfort, maar kunnen dankzij successievelijke restauratie-verbouwingen gelukkig zó worden aangepast, dat ze weer voor talloze jaren kunnen getuigen van een stuk belangwekkend plaatselijk verleden. Op de koop toe fraai gelegen in een ongewoon 'stadslandschap': kleiner dan dorps in de metropool.

(Gegevens verzameld door mw ir W.L. Sluyter)



STREKKADE 25-26 NU

POMPEN o VERZUIPEN III

■ De geologische en waterstaatkundige geschiedenis van onze ondergrond ■

INLEIDING: In de vorige nummers behandelde mevrouw Sluijter de geologische en waterstaatkundige geschiedenis van onze (wijde) omgeving. Daarbij hoorden ook de polders, de ontwatering, de watermolens en wat van die laatsten nog rest. Van de verschillende molengangen die er in alfabetische volgorde van Bleiswijk tot Hillegersberg lagen, was nummer "G" juist ten noorden van het huidige Molenlaankwartier gelegen. De oude, nog aanwezige wegen en de huidige "polderbaas", het Hoogheemschap 'Schieland' besluiten deze serie.

DE MOLENSTOMPEN VAN MOLENGANG "G".

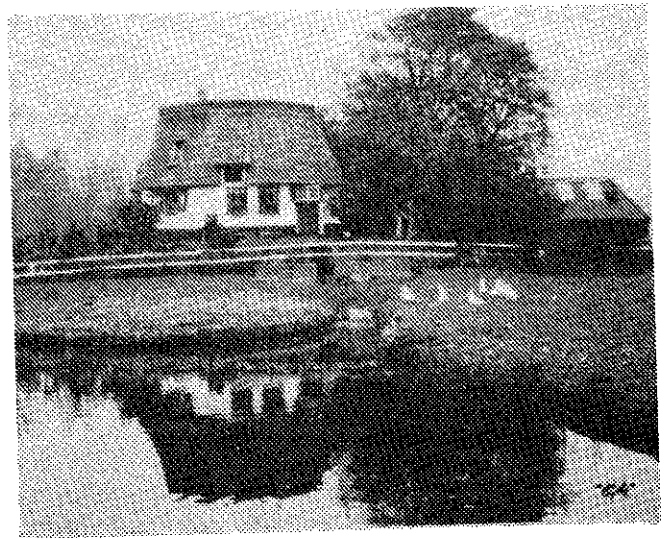
Van de voormalige molengang "G" zijn twee molenstompen over, die thans in het Lage Bergse Bos in het Recreatieschap Rottemeren zijn gesitueerd. In de plaats van landbouwgrond is de voormalige bodem van de zee nu recreatiegrond.

De vroegere molengang G bestond uit vier molens. De vroegere plaats van molen G1 aan de Rotte, valt thans alleen af te leiden uit een hoogteverschil, daar waar de Bergse Bosdreef het fietspad naar de Rotte kruist. De molen G1 zou kunnen hebben gestaan ongeveer ter plaatse waar nu het fietspad uitkomt op de Rechter Rottekade (dit zelfde fietspad loopt ook langs molen G2). Aan de bebouwing valt niet te zien, dat daar ooit een molen heeft gestaan. De bebouwing is ook niet zo oud, zeker geen 250 jaar. Daar zullen niet veel woningen hebben gestaan toendertijd: de molen zelf diende als woonhuis.

De plaats van vroegere molen G2 is vrij moeilijk te vinden. Deze molen ligt verscholen in een bossage langs het fietspad naar de Rottekade. De molen is wel zichtbaar vanaf de parkeerplaats vlakbij. Er staat een bord met Verboden Toegang voor Onbevoegden. Blijkens dit bord is de molen eigendom van de Provinciale Waterstaat. Bij navraag bij het Recreatieschap Rottemeren blijkt de Technische Dienst van het Recreatieschap Rottemeren er in te huizen. Deze molen ademt een heel andere sfeer dan molen G4. Ze is verbouwd, er is een groot raam in gemaakt, modern.

De plaats van de vroegere molen G3 is vanover het water vanuit molenstomp G4 zichtbaar in de vorm van een grondverhoging met een trapje in een aardige bossage. Van die voormalige molen is niets meer over. Wat resteert is de "leestuin". Men zou kunnen denken dat het zo maar een verfraaiing van het bos betreft.

De zeer in het oog vallende afgeknotte molen, te bereiken vanaf de Henriette Bosmanslaan, is de het restant van de vroegere molen G4. Deze staat het laagst in het polderland en is waarschijnlijk ook het laatst gebouwd.



Van de bewoner, de heer S. Overes werd de volgende informatie verkregen. De molen is eigendom van Monumentenzorg (dus van de Staat). De heer Overes woont daar met zijn familie en onderhoudt tevens de molenstomp.

's Winters is het er koud, door het riet waait de wind. Hij neemt dat maar voor lief. Want de heer Overes vindt het riskant om het riet en het onderliggende hout te vernieuwen, omdat het hout al zo oud is. En wat oud is, moet je laten zitten, vindt hij. Hij houdt veel van "oud", iets wat sfeer uitademt, iets wat heeft geleefd...

Het interieur is, volgens de heer Overes, een van de mooiste en best bewaard gebleven en meest originele moleninterieurs. Wat er te zien is, is 200 jaar oud. De vorige bewoners hebben er in 70 jaar, sinds de eerste wereld oorlog, niets aan veranderd.



Over de toegangsdeur tot de molen (een boven- en onderdeur met de oorspronkelijke klinken er nog aan) zei hij (toen hij de mooie kamer toonde): "Over deze deur zijn 200 jaar handen gegaan, waartoe ook de mijne nu horen".

Het grenenhout in de mooie kamer is vroeger met behulp van een daskwast "behout". De glimmend-dikke vernislaag op het hout is in de loop van 70 jaar gecraqueleerd, in een horizontaal strepenpatroon.

Er zijn in deze kamer, die uitzicht geeft op het toegangsbruggetje, twee tegenover elkaar gelegen authentieke bedsteden. Een (de oorspronkelijke ouderslaapplaats) is nu nog zo'n beetje als bedstede aangekleed, met o.a. een antieke blauw met witte "po" op de plank aan het voeten-einde en een uitneembare beddeplank met een daarin uitgesneden hartje bij de instap. Aan de afmetingen ervan is goed te zien dat de mensen tegenwoordig groter zijn dan 250 jaar geleden. De andere bedstede, waar vroeger de twee kleinste molenaarskinderen in sliepen, is driehoekig en het kleinste kind moest achterin de hoek slapen, daar paste het nog net! De oudste kinderen sliepen boven. De zeer steile trap naar boven is ook nog oorspronkelijk.

De oorspronkelijke toegangsdeur tot deze mooie kamer is 70 jaar geleden dichtgespijkerd en versierd alsof het een mooie deur was, met zwarte lijnen en ook glimmend gevernist. Deze deur is eveneens lager dan we thans van deuren gewend zijn: aan de molen is goed te merken, dat de mensen in Nederland over het algemeen langer zijn geworden!

WEGEN VAN TOEN - WEGEN VAN NU

Vergelijking van de wegen, die in 1740 tussen de plassen van de ontveningen liepen, met de huidige wegen.

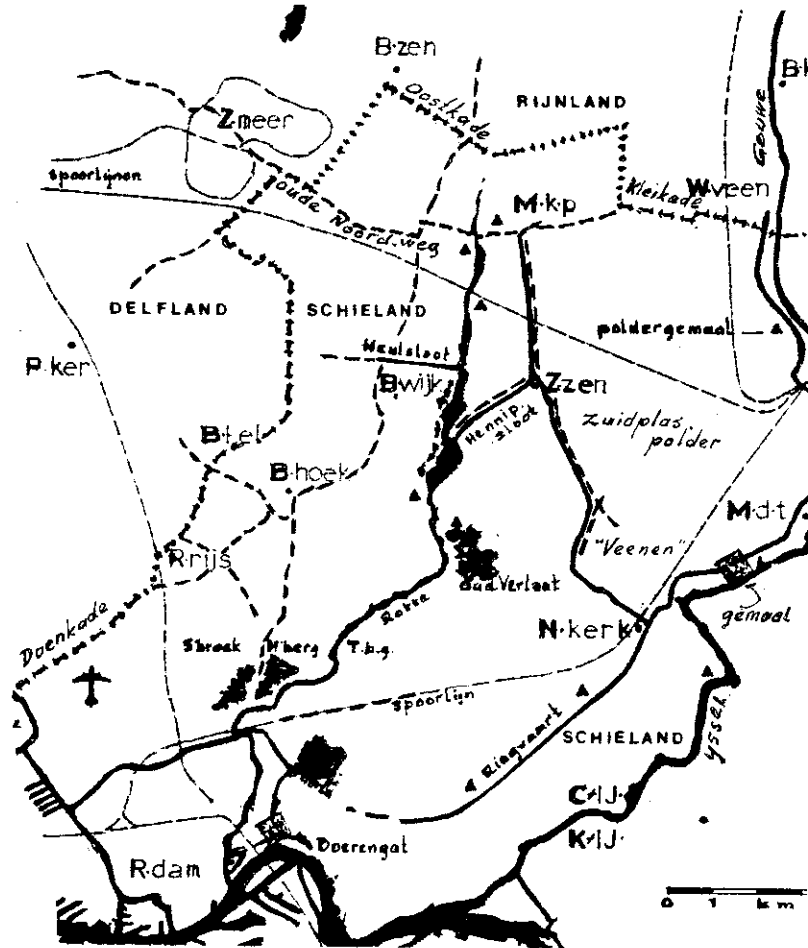
1) Grenzend ten noorden aan de plassen liep een weg vanaf de Kromme Gouwe (ter hoogte van waar nu Waddinxveen ligt), via Moerkapelle, de Hollevoeterbrug over de Rotte, de Kruisweg, dwars door het huidige Zoetermeer, ten zuiden van de Zoetermeerpolder tot even voor Leidschendam (Wilsveen).

Deze weg vormde de noordgrens van de "Zevehuizer en Waddinxvener en Nieuwerkerkerplas", welke plas in het zuidoosten grensde aan de "Nieuwerkerker en Moorsche Veenen". Deze laatste grensde weer aan de Hollandse IJssel. Dit gehele voormalige plassengebied wordt nu de Zuidpolder genoemd.

De snelweg A 12 (van den Haag naar Utrecht) loopt dwars door deze voormalige droogmakerijen heen. Van de oude noordelijke weg zijn nog delen over als secundaire wegen en soms is er bijna niets

meer van over of is ontoegankelijk geworden. Vooral in de gemeente Zoetermeer is veel van het oude weggevalven, hoewel in het stratenplan nog wel wat van de oude wegen is gebleven. Zo loopt een deel van de ringlijn van de spoorwegen over deze oude noordelijke weg.

Wat de overige oost-west lopende wegen betreft, de weg langs de Heulsloot ten noorden van Bleiswijk bestond reeds, evenals de weg aan de andere oever van de Rotte gaande van de Rottemeren naar Zevenhuizen. De Hoekse Kade bestond toen nog niet, daar was nog water.



2) van zuid naar noord liep een groter aantal wegen.

Van oost naar west gezien waren/zijn dat de volgende wegen:

- de IJsseldijk.
- (een deel van) de huidige autosnelweg A 20 (E36) van Rotterdam naar Utrecht.
- de (vroegere) Noordeindse weg van Nieuwerkerk a/d IJssel, via Zevenhuizen naar Moerkapelle.
- de Grindweg in Hillegersberg, de Bergweg in Bergschenhoek (oude weg), door het huidige Bleiswijk en verder noordwaarts. Deze weg kruiste bij Kruisweg de boven onder 1) beschreven noordelijk gelegen weg.
- de Doenkade ten noorden van het vliegveld Zestienhoven, overgaand in de Landscheidingsweg via Rodenrijs en Berkel richting Zoetermeer naar Moerkapelle.

- In 1740 bestond ook de Wilderse kade tussen onze Grindweg en de plaats Rondenrijs reeds lang. Deze kade werd toen links en rechts geflankeerd door water. Er liep volgens de kaart uit 1740 een tweede weg vanuit Bergschenhoek naar het zuiden, ten westen van de Grindweg. Deze weg vormde met de Wilderse kade een kruis, met in de vier vlakken, die zo ontstonden, een plas (4 plasjes dus).

Ter plekke van het huidige Lage Bergse Bos lag een plas, die werd begrensd door de Rottekade (oostgrens), resp. de Strekkade (zuidgrens), resp. de Grindweg te Hillegersberg en de Bergweg te Bergschenhoek (westgrens) en resp. de huidige Hoekse Kade (noordgrens). Het water uit deze plas ter plaatse van de Boterdorpsche polder liep zonder meer over in het water ter plaatse van de Oosteindse polder. Er was in feite een grote plas tussen Grindweg/Bergweg en de Rottekade. Via een vernauwing waarin eilandjes lagen, ging deze plas over in de plas ter plaatse van de Hoekeindse polder (waar nu Bleiswijk is gebouwd). Wanneer men in 1740 over de Grindweg wandelde, zag men links en rechts water! En kijkend vanaf onze Hillegersberg naar het noorden, moet men toen ook bijna alleen maar water hebben aanschouwd, op een enkele polderweg na!



HET HOOGHEEMRAADSCHAP SCHIELAND

Wat geschiedenis over de afvoer van het Rottewater naar de Nieuwe Maas (vroeger Merwede geheten).

De Rotte is 18 km lang met een oppervlak van 170 ha.

De Rotte is de hoofdader van Schieland en wordt al eeuwenlang benut voor de afvoer van het overtollige water uit de polders binnen Schieland. Thans doet de Rotte dienst als boezem voor een poldergebied van ca 7.700 ha. Het Hoogheemraadschap Schieland heeft o.m. tot taak het water uit de Rotte uit te malen op het buitenwater (Nieuwe Maas).

De Rotte was oorspronkelijk een natuurlijk veenriviertje, dat het water uit de wildernis afvoerde naar het grote buitenwater.

Dit bleef zo, totdat in de Middeleeuwen het gebied langzamerhand werd ontgonnen. De afwatering vond toen plaats door 5 uitwateringssluizen aan het einde van de Binnenrotte nabij de Hoogstraat op de Nieuwe Maas (later ook via het Boerengat en nog later alleen via het Boerengat). Bij eb liep het water via de sluizen op

natuurlijk wijze uit de Rotte via de Maas zeewaarts. De sluizen waren eenrichtingsverkeer-sluizen. Bij hoog Maaswater sloten ze vanzelf. Dit bleef zo tot het begin van de 15de eeuw. In de 15de eeuw (1434) was er in heel Schieland nog maar slechts een watermolen in gebruik.

In de 15de eeuw kwamen de landerijen zo laag te liggen, dat het overtollige water onvoldoende op natuurlijke wijze kon afvloeien. Bij aanlandige wind en hoge waterstanden kon het water niet in de grote rivier uitstromen door een te hoge waterstand. Was de waterstand wel goed, dan was er vaak weer te weinig wind voor de poldermolens om te malen. De molens moesten vaak voortijdig stoppen met malen, omdat de Rotte al het polderwater niet kon bergen. De molens bereikten al spoedig het "maalpeil", d.i. een sein om het uitmalen van het water uit de polders op de hoger gelegen Rotteboezem te staken, vanwege het gevaar van overstroming en bezwijken van de Rottekaden.

Vanwege de verdergaande ontginning van de polders, hetgeen neerkwam op ontwatering van de polders, werd het teveel aan water in het begin van de 16de eeuw door inmiddels 17 watermolens uitgeslagen op de Rotte. Het regende dientengevolge in de stad Rotterdam klachten over de waterbeheersing. Het jaar 1663 was zelfs een rampjaar en door de vele regens en door onvoldoende waterafvoer. Er moest iets gebeuren. De bemaling van de Rotte was voortdurend zorgwekkend en een delicaat onderwerp geworden tussen Schieland en Rotterdam. Het water van de Rotte was wispelturig.

In 1665 worden ingrijpende plannen overwogen, die pas in 1742 ten uitvoer worden gelegd. Deze plannen behelsden de aanleg van een tweede boezem, lopend door de huidige begraafplaats Crooswijk (en daar nu nog zichtbaar als singels daarin), afgescheiden van de Rotte ter plaatse waar nu de Boezembocht en het Noorderkanaal de Rotte kruisen, via de huidige Boezem en de Boezemkade (toen nog buiten de Oostpoort) tot aan het Admiraliteitskruithuis, met een uitwateringssluis buiten de Oostpoort, via de Goudse Singel (vroeger Oostvest geheten) en de Slaakvaart.

Met de bouw en het in werking stellen van de nieuwe (stenen) Kostverlorenmolens, een molen met twee scheppraderen, was de eerste bemaling van de Rotteboezem een feit geworden.

Maar de capaciteit van deze bemaling bleek nog onvoldoende, daar inmiddels 31 poldermolens op de Rotte uit sloegen, die vooral voor de inmiddels op gang gekomen droogmakerijen nodig waren. Zo zijn

in 1646 de Honderdmorgenspolder of Wildevenen (bij Moerkapelle) drooggelegd, in ca 1700 kwam de Binnewegpolder (ten westen van de Honderdveertigmorgenspolder) droog, in 1727 was de Tweemanspolder en in 1752 de Eendragtspolder drooggelegd. In 1772-'76 werden de boezemwerken bij het latere Oostplein (Oostpoort) aan de vraag naar een hogere bemalingscapaciteit aangepast. Er kwamen een hoge en een lage boezem, evenwijdig aan elkaar, ter plaatse waar nu de Boezem is ongeveer. De hoge boezem was 2 1/4 km lang en 25 m breed en het waterniveau daarin was 1 m hoger dan in de lage boezem. De lage boezem stond in open verbinding met de Rotte. De Kostverlorenmolen plus 8 extra molens maalden het water uit de lage boezem in de hoge boezem. Het water uit de hoge boezem ging via de sluis bij de Oostpoort naar het Boerengat en zo naar de Maas.

Dit systeem heeft gedurende een eeuw gewerkt.

In 1870 werd de Binnenrotte gedempt (de spoorweg naar het zuiden werd op die plaats aangelegd). Vanaf die tijd kon niet meer via de Binnenrotte worden geloosd (wat bij gunstig weer nog wel geschiedde) en werd uitsluitend in het Boerengat geloosd. In de plaats van de Kostverlorenmolen en de andere 7 watermolens die in 1870 werden afgebroken,

kwam één schepradstoomgemaal van 100 pK. Dit gemaal vertoonde al vrij spoedig gebreken.

Het complete boezemsysteem werd in 1899 vervangen door één sterk gemaal, gelegen aan de Admiraliteitskade. De gemeente Rotterdam maakte een verbindingssluiker tussen de uitwateringssluis in het Boerengat en de boezem.

In 1925 werden de 2 stoommachines vervangen door 2 dieselmotoren. In 1961 werden deze vervangen door 4 Bolnesdiesels.

Het boezemgemaal aan de Admiraliteitskade is in 1977, na 78 jaren trouwe dienst en nog zonder gebreken, vervangen. In verband met de aanleg van de metro werd de bouw noodzakelijk van een nieuw gemaal met een persleiding over de metrobuishen. Een spiksplinternieuw gemaal aan de noordzijde van het Oostplein is toen gebouwd, aan het einde van het z.g. toevorkanaal, dat het water uit de Rotte naar het Oostplein voert. Dit gemaal, vernoemd naar de oud-dijkgraaf, het Mr. Schilthuisgemaal, is ca 200 meter ten noordwesten van het oude gemaal gelegen. De uitmaalcapaciteit bedraagt 1050 m³ water per minuut.

Mr ir W.L. Sluijter

◆◆◆◆◆ KLEIWEG 373-375 HERSTELD ◆◆◆◆◆

Nauwelijks bestond de vereniging (1977), of we werden geconfronteerd met plannen om een aantal panden aan de Kleiweg, 'bij de vijver' over het spoor, te slopen. De 'Haas-groep' had het een en ander opgekocht, met de bedoeling hier een aantal nieuwe huizen te bouwen. Waar ons gevoel was dat ten dele wel mogelijk, mits niet alle bestaande, architectonisch waardevolle, panden zouden verdwijnen. Er is toen nogal wat afgepraat; het eindigde in een weigering, mede op ons verzoek, van de gemeente Rotterdam om een sloopvergunning af te geven. Tijdens de verdere procedure is het bouwplan ter ziele gegaan.

Twee van de betrokken panden zijn inmiddels aan particulieren verkocht, die zich op dagnige onderhoudsbeurten hebben gestort. Bijgaande foto toont de nummers 373 (nog in bewerking) en 375 (klaar). We kunnen gelukkig zijn dat het werk met respect is/wordt uitgevoerd: een waardevol dorpsbeeld is hiermee

voor, weer tientallen jaren behouden. In één opzicht is er sprake van een kwaliteitsverlies: het rechter pand had vroeger aan de top van de voorgevel een makelaar, maar al enkele jaren geleden is dit gevelteken verdwenen. Mogelijk heeft de nieuwe eigenaar daar geen weet van; wie weet of hij er aan de hand van oude afbeeldingen alsnog een nieuwe op aanbrengt?



HONDERD EN EEN JAAR KERKSTRAAT

Wie kent niet die kleine lage huisjes aan de Kerkstraat, die samen met het Oude Raadhuis en de Hillegondakerk op de heuvel de sfeer van de oude kern van Hillegersberg bepalen?

De bezoekers van het Oude Raadhuis er tegenover, de kerkbezoekers die er langs lopen kennen deze huisjes; zomaar de toeristen van elders uit Rotterdam of daarbuiten, die nieuwsgierig geworden vanaf de Dorpsstraat de "hol" oplopen de Kerkstraat in, zijn om de bocht plotsklaps in het oude dorp.

Veel is er al geschreven over de Hillegondakerk, het kerkhof en de ruïne. Ook het Oude Raadhuis - nu restaurant - staat vaak in de belangstelling, en terecht: het is een fraai gebouwtje. Daar is ook het huisje op nummer 13, waarvan de restauratie nu bijna gereed is. Maar er is meer. Er staat nog een rijtje kleine oude huisjes waarover we hier meer willen vertellen.

101 JAAR GELEDEN

In 1885, nu ruim 101 jaar terug, werden aan de Kerkstraat acht huisjes gebouwd, vier links en vier rechts van een poort, die van de straat naar achteren liep naar de achterwoningen, want het waren zogenaamde "rug-aan-rug" woningen.

De vergadering van het College van B. en W. van Hillegersberg van 30 Julij 1885 behandelde het bouwplan voor de bouw van acht woonhuisjes voor de heer Kock. Een paar dagen eerder namelijk was een aanvraag daartoe bij de "Heeren Burgemeester en Wethouders" binnen gekomen om "op zijn open grond en bestaand gebouw acht woonhuisjes te bouwen volgens bijgaande tekening". Tevens werd vermeld dat "hij voor zoovernoodig het bestaande gebouw aan de achterzijde dier straat wenscht af te breken en weder op te bouwen". Dit bestaande gebouwtje gaf waarschijnlijk echter de nodige problemen, aangezien het wel op de ingediende tekening staat, maar niet is gebouwd. Op bedoelde tekening staat namelijk één smalle woning (B) tussen de achterwoning (C) en de "standaard" voor- en achterwoning (A), waardoor een gecompliceerde plattegrond ontstond. Ook de voor- en achtergevel

Aan "Heeren Burgemeester en Wethouders van de gemeente Hillegersberg -"

Geeft de ondergeteekende te kennen dat hij voornemens is om op zijn open grond en bestaand gebouw acht woonhuisjes te bouwen volgens bijgaande tekening en uitkomst aan de Kerkstraat te Hillegersberg; dat hij voor zoovernoodig het bestaande gebouw aan de achterzijde dier straat wenscht af te breken en weder op te bouwen, redenen waarom hij Wd. - Achtbare, verzocht Wd. toestemming hierop te ontvangen;

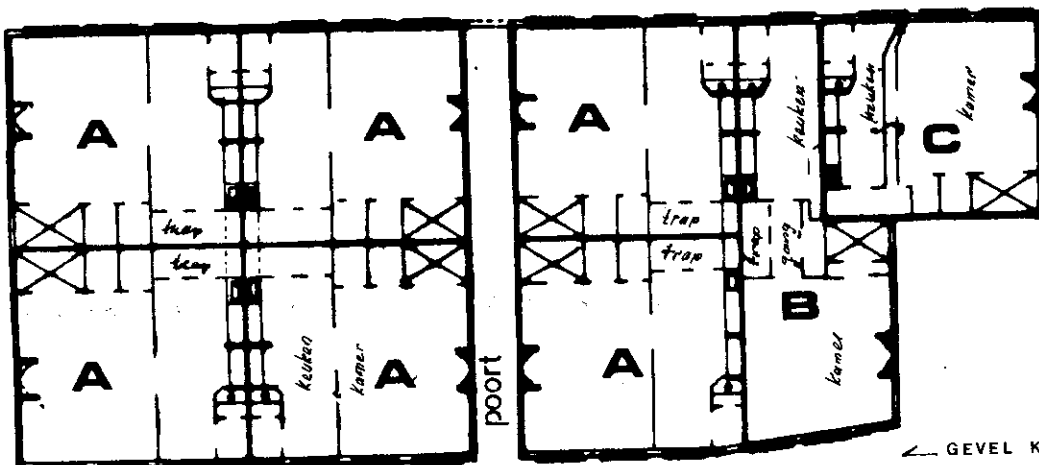
H. Kock

*Hillegersberg
den 15 Julij 1885*

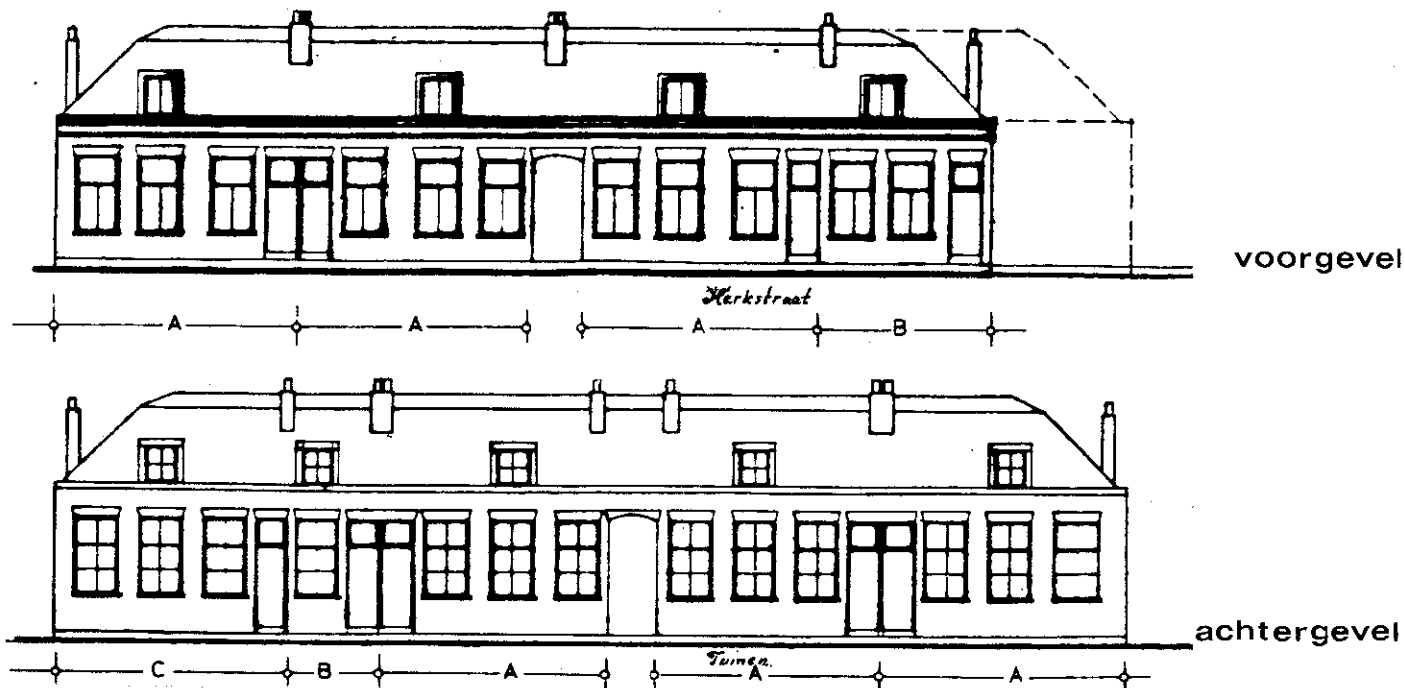
H. Kock

tonen dit beeld.

Het plan dat uiteindelijk werd gebouwd is regelmatig van opbouw en bevat 2 x 4 woningen van elkaar gescheiden door een poort.



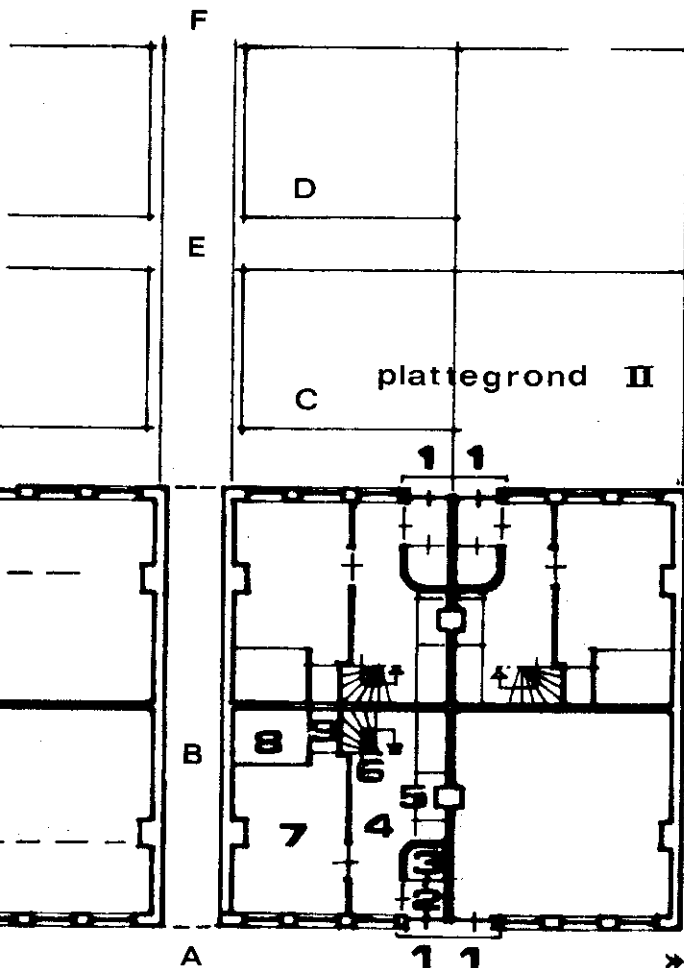
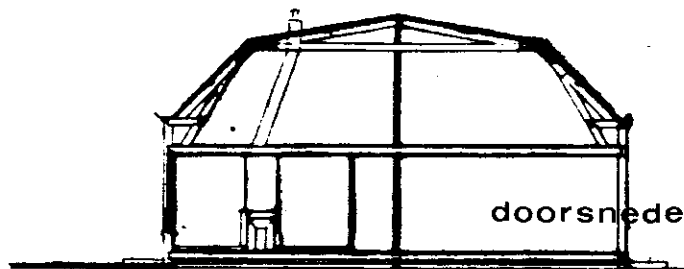
plattegrond I



DE RUG-AAN-RUGWONINGEN

Bijgaande tekening - de oorspronkelijke bouwaanvraagtekening - toont het plan. Het zijn kleine huisjes, zij meten circa 6 x 6 m² elk. Toch zijn zij van aanblik voor die tijd vrij luxe; ze hebben aan de straat drie ramen naast elkaar, waar twee gebruikelijk is.

Achter de voordeur is een kleine hal, waaraan de "doos" is gelegen. Vanuit deze hal komt men in de keuken met aanrecht en fornuis en de trap naar de zolder. Daaraan grenzend, van de keuken gescheiden door een houten schot, de kamer compleet met bedstede, schoorsteen en kast. Van de etage - zolder - is geen plattegrond gegeven, zodat een eventuele indeling niet bekend is.



**VM "RUG-AAN-RUG" WONINGEN
HILLEGERSBERG**

RENVOOI

- 1 toegang naar woningen
- 2 tochtportaal
- 3 toilet
- 4 keukenruimte met
- 5 fornuis
- 6 trap naar zolder
- 7 woonkamer
- 8 bedstede ouders
- 9 kast

- A straat
- B poort naar achterwoningen
- C tuinen achterwoningen
- D tuinen voorwoningen ?????
- E pad met waterpomp ?????
- F pad naar Bergse Dorpsstraat ??

Is in de plattegrond in de loop van de tijd het nodige veranderd, de gevel toont, afgezien van bovengenoemde afwijking, het beeld dat er ook nu nog is: de beide gekoppelde voordeuren, waarnaast drie ramen op de begane grond en een dakkapel in de kap.

De ramen - schuiframen - aan de achterzijde waren zogenaamde zesruiters, dat wil zeggen vier ruiten in de benedenramen en twee in de bovenlichten. Aan de voorzijde waren het zogenaamde T-vensters, met een benedenraam verticaal in twee delen en een ongedeeld bovenlicht. Het dak is gedeeltelijk schuin - met pannen - en gedeeltelijk plat. De goot ligt op de muur en werd geaccentueerd met een brede gestucadoorde lijst.

TUINEN - EEN POMP EN EEN PAD?

Er waren dus vier voorwoningen gelegen aan de straat en vier achterwoningen, bereikbaar via de poort naar achteren.

Er zijn geluiden dat het pad door deze poort doorliep naar achteren, de plaats waar ook de voorwoningen een tuintje gehad zouden hebben, en waarlangs ook een pomp zou hebben gestaan. Dit pad zou hebben doorgelopen naar de Dorpsstraat. Bevestiging van deze - optekening 2 aangegeven - zaken is echter niet gevonden.

De fundering van de huisjes is in het verleden een probleem gebleken, aangezien (kort?) na de bouw verzakkingen zijn opgetreden. De Kerkstraat ligt namelijk niet zo maar op de huidige plaats, maar

volgt de loop van de donk, een smal pleistoceen zandduin. Het straatje ligt dan ook duidelijk hoger dan de omgeving. De voorgevels staan stevig "op staal", dat wil zeggen met een brede voet rustend op het zand van de donk (de berg van Hillegonda), terwijl bij de achtergevels een laag veen tussen de fundering en het vaste zand zit. Door dit verschil in draagkracht van de ondergrond aan de voor- en de achterzijde namen de huizen een "dijkstand" aan, dat wil zeggen achteroverhellend. Na verloop van tijd is dit proces tot stilstand gekomen; er vinden geen verdere verzakkingen plaats, doch de uitwerking is zichtbaar gebleven.

DE HUIDIGE SITUATIE

De vroegere acht kleine rug-aan-rugwoningen zijn in de loop van de tijd door samenvoeging veranderd in huizen waar het goed wonen is. Geven de constructie en geschiedenis van het complexje nog wel enige beperkingen in veranderbaarheid, de woningen zijn nu niet klein meer en van modern comfort voorzien, de ambiance van de directe woonomgeving is prima en de ligging nabij recreatiemogelijkheden en winkelcentrum is uniek.

's Zomers zien we woningen in een dromerig straatje, zich koesterend in de middagzon, tegen de zware schaduwen van Hillegondakerk en hoog opgaand geboomte. Maar ook 's winters is er romantiek te vinden - bijgaande tekening bevestigt dit.



KERKSTRAAT HILLEGERSBERG

DE DORPSAPOTHEEK

In het meinummer 1986 van 'De Klepel', blad van de Liduinaparochie, troffen wij onderstaand verhaal aan van mevrouw G. Ruytenburg-Exler Lucas, sinds 1978 wonend te 's Hertogenbosch.

Het verhaal is tē aardig om het alleen binnen de parochiegemeenschap te houden, reden waarom wij het (met toestemming van de schrijfster) graag hieronder overnemen.

In 1932 vertigde mijn man - toen nog mijn verloofde - zich als apotheker in Hillegersberg. Op 21 december 1931 was hij afgestudeerd in Leiden en daarna ging hij met zijn oudste broer op zoek naar een geschikte vestigingsplaats in Hillegersberg. Daar stond een grammofoon- en platenwinkel te huur in de Bergse Dorpsstraat nr. 96. De eigenaar was vlug gevonden: het was de Heer Aanstoets, die woonde op een bovenhuis, nr. 92. Het pand werd gehuurd en op 30 januari 1932 opende mijn verloofde zijn apotheek. De toenmalige pastoor Kuys was héél blij met een katholieke apotheker en die werd op de preekstoel warm aanbevolen aan de beminde gelovigen.

De Bergse Dorpsstraat was toen nog maar een héél stil straatje met kleine huisjes, weinig verkeer en een matige straatverlichting. Slager Wensveen had maar kleine etalages. De apotheek was het laatste pand; daaraan grensde de uitspanning 'Freericks'. In 1933 zijn mijn man en ik getrouwd en in datzelfde jaar brandde 'Freericks' af; ons huis werd gelukkig nat gehouden door de brandweer. Na de brand werden naast ons twee nieuwe panden gebouwd door de Heer Aanstoets, die ons min of meer onder druk zette om één van die panden te kopen. Mijn man heeft dat gedaan en in het andere pand kwam toen de banketbakkerij van Pöckel. Dus na drie maanden getrouwd te zijn waren we al genoodzaakt te verhuizen.

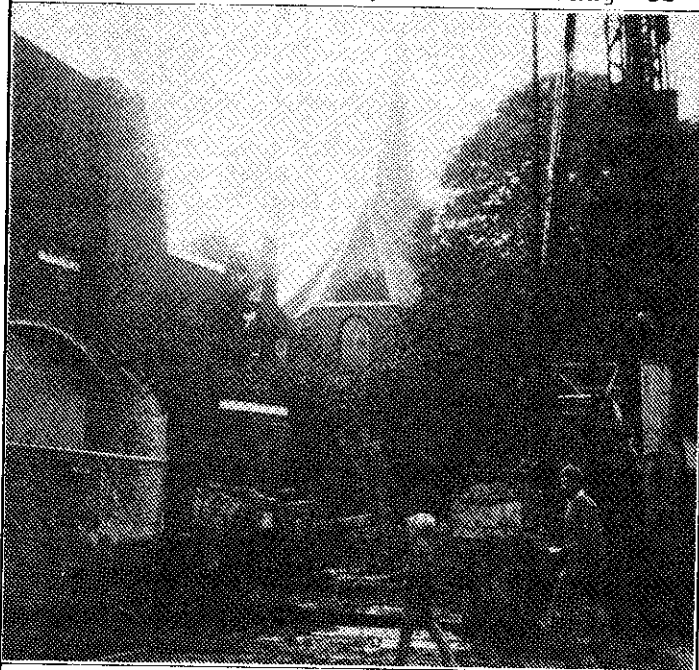
Dat nieuwe huis (Bergse Dorpsstraat 101, red.) was wel een voordeel, want er was een uitbouw aan, die werd onze slaapkamer en achter de apotheekruimte waren twee kamers; één ervan werd onze huiskamer en de andere de leskamer, waar mijn man apothekersassistenten opleidde. Financiëel moest dat wel, want er woonden toen niet genoeg mensen in het dorp om het voor een apotheker aantrekkelijk te maken. Eind 1935 hebben we het bovenhuis er bij genomen.

Op de hoek van de Bergse Dorpsstraat en de Strekkade woonde boer Dijkshoorn, daarnaast stonden kleine huisjes. In één

■ BOUWEN IN DE BERGSE DORPSSTRAAT ■

Een jaar geleden berichtten wij u over ons standpunt ten aanzien van nieuwbouw in de Bergse Dorpsstraat: met pijn in het hart meenden wij ons bij de sloop van de zogenaamde 'pandjes Kool' te moeten neerleggen.

Begin september 1986 was het zover: in één dag gingen de oude kruidenierswinkel en de beide aanpalende pandjes tegen de vlakte. Bij alle pijn is er één tijdelijke vreugde: over het sloopterrein heen is voor het eerst sinds een 80 jaar de Hillegondakerk te zien, maar vandaag of



morgen is dat weer voor vele tientallen jaren afgelopen.

Op 3 oktober werd de eerste paal 'geslagen' voor de 3 nieuwe winkels met 9 bovenwoningen. Dat slaan staat tussen aanhalingstekens: de palen gingen niet met forse meppen de grond in, maar er werd in verband met de omgeving een voorzichtigere methode gebruikt. Met veel spoelwater wordt een holle stalen cylinder de grond in geperst; in de cylinder wordt de wapening gehangen en vervolgens het beton gestort. Hierdoor ontstaan hoognaamd geen trillingen; omliggende panden, de Hillegondakerk en vooral de wankelke kerkhofmuur blijven zo onberoerd.

> > > > > > DE DORPSAPOTHEEK (vervolg):

daarvan woonde de familie Kind; als ik het goed onthouden heb, hadden die daar een cafeetje. Daarnaast woonde de familie Gouweleeuw. 's Maandagsmorgens ging moeder Gouweleeuw wassen en dan zette ze een beeldje van Sint Antonius achter het huis, waar ze bezig was in het kozijn van het raam, want Antonius moest zorgen dat het niet zou gaan regenen..... Aan de overkant van de apotheek stonden alleen nog maar kleine huisjes, nog geen Rabobank bijvoorbeeld. Aan het einde van de Dorpsstraat was een ophaalbrug over de Streksingel. De Heer Cossée haalde die brug op als er plezierbootjes door moesten, die naar de Bergse Plas wilden. Mevrouw Cossée stond dan klaar met een hengel en een klompje er aan om het schutgeld in ontvangst te nemen. Echt dorps was dat. Maar de aardigheid van vroeger is er nu af. Toch vind ik het fijn, dat ik dat allemaal heb mogen meemaken.

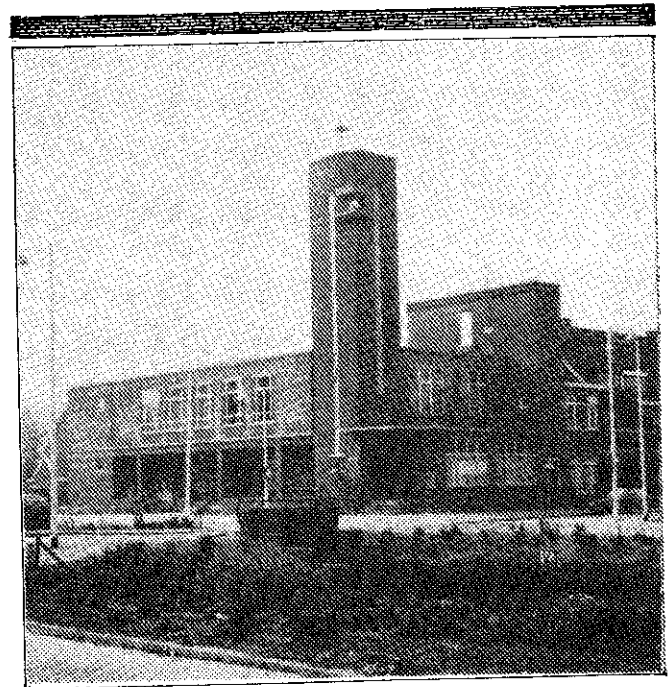
In 1940 - na het bombardement op Rotterdam - werd het een invasie van Rotterdamers, die weggebombardeerd waren en in Hillegersberg woonruimte vonden. In de Oude Raadhuislaan stonden toen veel huizen te huur; die werden toen snel bewoond. Wat voor veel mensen een ramp was, kwam ons ten goede, want de apotheek kreeg het daardoor steeds drukker.

Op de Burgemeester le Fèvre de Montigny-laan stonden toen ook nog niet veel huizen. Voorbij de Burgemeester de Villeneuvesingel waren een paar huizen; het laatste daarvan werd bewoond door de familie Ahsman. Die goeie meneer Ahsman was hoofd van de R.K. Jongensschool. Na het bombardement werd er veel gebouwd en in het eerste nieuwe huis naast de familie Ahsman kwam toen de familie Seeuwen te wonen. Eerst woonde die op de Molenlaan, maar hun huis moest daar weg: daar kwam de Nachtegaallaan. Mevrouw Seeuwen (92 jaar) woont nog steeds in datzelfde huis op de Burg. le Fèvre de Montigny-laan.

Waar nu de Hillegondaflat staat, was vroeger de boerderij met een groot stuk grond er bij van boer Vermeulen. Op dat grote stuk grond ging de 'Jonge Wacht' voetballen. Daaruit is de sportvereniging 'De Pioniers' gegroeid. Mijn man was de oprichter daarvan. Mijn kleinzootjes zijn er nu ook lid van. En als meneer Klamer aan hen vraagt: "Jongens, wie was de oprichter van deze club?", dan zeggen ze in koor: "Opa Her".

Toch was het een gezellige tijd. We hebben er met plezier gewoond en Hillegersberg groot zien worden. De apotheek is er nog steeds (nu onder de naam 'Hillegersbergse Apotheek', red), er zijn nog veel assistenten uit onze tijd. Mijn man is jammer genoeg al 14 jaar overleden, maar de naam Exler doet het nog steeds goed in Hillegersberg.

//////G. Ruytenburg - Exler Lucas.



Ooit als **ARCADIA** rijk aan verenigingsleven van forenzen, kerkdiensten en ook gokken; nu als **BRANDARIS** voor f 320.000 voor sloop en (oov) woningbouw verkocht.

AAN DIT NUMMER WERKTEN MEE:
J.W. de Boer, ir Jack Fens,
ing L.J.A. de Haer, ing D. Klamer,
Leen Kok, Leo Mak,
Mw. G. Ruytenburg-Exler Lucas,
Mw. W.L. Sluijter, J.J. Zanstra

UITGAVE VAN DE VERENIGING STEDEBOUWKUNDIG
WIJKBEHOUD HILLEGERSBERG-SCHIEBROEK-TERBREGGE
Secretariaat: Burgemeester le Fèvre de Montigny-
laan 4
3055 LE Rotterdam-Hillegersberg
Telefoon: 010 - 4 22 35 98
